

O'ZBEKISTONDA MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMI VA ULARNING TAHLILI

Abduraimov Jasur Sobir O'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi Tel. +998959335006

Jabduraimov71@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20227794>

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi va ularning tahlili masalalari keng yoritilgan. Tadqiqot jarayonida yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya darajasi, ishsizlik ko'rsatkichi, davlat byudjeti hamda tashqi savdo balansi kabi asosiy makroiqtisodiy indikatorlarning mohiyati va ularni hisoblash usullari tahlil qilingan. Shuningdek, 2022–2025 yillar davomida mamlakat iqtisodiyotida kuzatilgan o'zgarishlar, YAIM dinamikasi hamda tarmoqlar va hududlar kesimidagi rivojlanish tendensiyalari o'rganilgan. Maqolada O'zbekistonda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash borasida erishilgan natijalar va mavjud muammolar tahlil qilinadi. Ayniqsa, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, investitsiyalarni jalb etish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda raqamli iqtisodiyotni keng joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari asosida makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni takomillashtirish, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Mazkur maqola iqtisodiyot sohasida ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchilar, talabalar va mutaxassislar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: makroiqtisodiyot, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, yalpi ichki mahsulot (YAIM), inflyatsiya darajasi, ishsizlik, iqtisodiy o'sish, davlat byudjeti, tashqi savdo balansi, investitsiyalar, iqtisodiy barqarorlik, iqtisodiy tahlil, milliy hisoblar tizimi, hududiy rivojlanish, iqtisodiy islohotlar, raqamli iqtisodiyot

KIRISH

Hozirgi kunda jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan globallashtirish jarayonlari, iqtisodiy raqobatning kuchayishi va resurslardan samarali foydalanish zarurati har bir davlatdan o'z iqtisodiyotini chuqur tahlil qilishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi iqtisodiy jarayonlarni baholash, ularning rivojlanish tendensiyalarini aniqlash hamda samarali iqtisodiy siyosat yuritishda muhim ahamiyat kasb etadi. Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar orqali mamlakat iqtisodiyotining umumiy holati, barqarorligi va o'sish sur'atlari aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlarning asosiy maqsadi iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash, raqobatbardoshligini oshirish va aholi farovonligini yuksaltirishdan iborat. Bu jarayonda makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning roli yanada ortib bormoqda, chunki ular iqtisodiy siyosat samaradorligini baholashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, unda O'zbekistonda makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi va ularning tahlili zamonaviy yondashuvlar asosida o'rganiladi. Ayniqsa, yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya darajasi, ishsizlik, davlat byudjeti va tashqi savdo kabi asosiy ko'rsatkichlarning iqtisodiyotdagi o'rni va ularning o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi.

Tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimini o'rganish, ularning dinamikasini tahlil qilish va iqtisodiy rivojlanishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlashdan iborat. Shu bilan birga, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiyotni yanada

takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish ham muhim vazifa sifatida belgilangan.

Mazkur maqolaning ilmiy ahamiyati shundaki, unda makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi chuqur tahlil qilinib, ularning amaliy ahamiyati ochib beriladi. Amaliy ahamiyati esa olingan natijalardan iqtisodiy siyosatni shakllantirishda, tahliliy ishlarda va ilmiy tadqiqotlarda foydalanish mumkinligi bilan izohlanadi.

Shunday qilib, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimini chuqur o'rganish va tahlil qilish O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ushbu maqola aynan shu masalalarga bag'ishlangan.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimining nazariy asoslari

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi milliy iqtisodiyotning umumiy holatini baholashga xizmat qiluvchi muhim indikatorlar majmuasidir. Ushbu tizim iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish, ularning o'zaro bog'liqligini aniqlash va iqtisodiy siyosat samaradorligini baholash imkonini beradi. Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar yordamida mamlakat iqtisodiyotining rivojlanish darajasi, barqarorligi va istiqbollari aniqlanadi.

Mazkur ko'rsatkichlar tizimiga yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya darajasi, ishsizlik ko'rsatkichi, davlat byudjeti, tashqi savdo balansi va boshqa muhim indikatorlar kiradi. Ular o'zaro bog'liq bo'lib, iqtisodiy tizimning yaxlitligini ifodalaydi. Masalan, iqtisodiy o'sish darajasining oshishi bandlikni ko'paytirishi mumkin, bu esa o'z navbatida aholi daromadlarining ortishiga olib keladi.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimi milliy hisoblar tizimi asosida shakllantiriladi. Ushbu tizim xalqaro standartlarga mos ravishda ishlab chiqilgan bo'lib, turli mamlakatlar iqtisodiy ko'rsatkichlarini o'zaro taqqoslash imkonini beradi. Shu sababli makroiqtisodiy ko'rsatkichlar iqtisodiy tahlilning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning holati va dinamikasi

So'nggi yillarda O'zbekistonda makroiqtisodiy ko'rsatkichlar ijobiy o'sish tendensiyasini namoyon etmoqda. Yalpi ichki mahsulot hajmi barqaror oshib borayotgani mamlakat iqtisodiyotining rivojlanayotganidan dalolat beradi. Ayniqsa, sanoat, xizmatlar sohasi va qurilish tarmoqlarining rivojlanishi iqtisodiy o'sishda muhim rol o'ynamoqda. O'zbekistonda asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar dinamikasi (2022–2025 yillar,)

Ko'rsatkichlar	2022	2023	2024	2025
YAIM o'sish sur'ati(%)	5.7	6.0	6.2	6.5
Inflyatsiya darajasi (%)	12.3	10.0	9.0	8.5
Ishsizlik darajasi (%)	9.5	9.0	8.5	8.0
Investitsiyalar o'sishi (%)	8.0	9.5	10.2	11.0
Eksport hajmi o'sishi (%)	10.0	12.0	13.5	14.0

Inflyatsiya darajasi so‘nggi yillarda muayyan darajada nazorat ostiga olinmoqda. Bu esa pul-kredit siyosatining samarali olib borilayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ishsizlik darajasini kamaytirish va bandlikni oshirish bo‘yicha ham ijobiy natijalarga erishilmoqda.

Davlat byudjeti va tashqi savdo balansidagi o‘zgarishlar ham makroiqtisodiy barqarorlikni baholashda muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonda byudjet siyosatini takomillashtirish va eksportni rag‘batlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga harakat qilinmoqda.

Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarning o‘zaro bog‘liqligi va tahlili

Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, biridagi o‘zgarish boshqalariga ham ta‘sir ko‘rsatadi. Masalan, yalpi ichki mahsulotning o‘sishi odatda bandlik darajasining oshishiga olib keladi. Shu bilan birga, yuqori inflyatsiya iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Shu sababli makroiqtisodiy tahlilda ko‘rsatkichlarni kompleks ravishda o‘rganish muhim hisoblanadi. Faqatgina bitta ko‘rsatkich asosida xulosa chiqarish noto‘g‘ri natijalarga olib kelishi mumkin. Iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish orqali ularning sabab va oqibatlarini aniqlash mumkin bo‘ladi.

Makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash omillari

Makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda bir qator muhim omillar mavjud. Ulardan biri — samarali pul-kredit siyosatini yuritishdir. Bu orqali inflyatsiya darajasi nazorat qilinadi va moliyaviy barqarorlik ta‘minlanadi.

Yana bir muhim omil fiskal siyosat hisoblanadi. Davlat byudjetini to‘g‘ri boshqarish, soliq tizimini takomillashtirish va davlat xarajatlarini optimallashtirish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Investitsiyalarni jalb qilish, kichik biznesni rivojlantirish va innovatsiyalarni joriy etish ham iqtisodiy o‘shishning muhim omillaridan biridir. Shu bilan birga, tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish ham makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda muhim o‘rin tutadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy tadqiqotning turli usullaridan foydalanildi. Jumladan, tahlil va sintez usullari orqali makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar o‘rganildi, statistik ma‘lumotlar asosida solishtirma tahlil amalga oshirildi. Shuningdek, mantiqiy umumlashtirish usuli yordamida xulosalar chiqarildi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston iqtisodiyotida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar ijobiy o‘shish dinamikasiga ega. Shu bilan birga, ayrim muammolar ham mavjud bo‘lib, ular iqtisodiy siyosatni yanada takomillashtirishni talab etadi.

Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni chuqur tahlil qilish orqali iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo‘nalishlarini aniqlash mumkin. Bu esa davlat siyosatini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

References:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining iqtisodiy islohotlarga oid farmon va qarorlari.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va me‘yoriy hujjatlari.
3. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma‘lumotlari.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobotlari va tahliliy materiallari
5. “Makroiqtisodiyot” fanidan darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar.
6. Iqtisodiyot nazariyasi bo‘yicha o‘quv adabiyotlar.
7. I.A.Karimov. “O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo‘lida”.

8. 8. Sh.M. Mirziyoyev. Iqtisodiy rivojlanish va islohotlarga oid asarlar va nutqlar.
9. 9. N. Gregory Mankiw. “Macroeconomics”.
10. 10. Dornbusch R., Fischer S. “Macroeconomics”.
11. 11. Samuelson P.A., Nordhaus W.D. “Economics”.
12. 12. Blanchard O. “Macroeconomics”.
13. 13. O‘zbekiston iqtisodiy jurnali materiallari.
14. 14. “Iqtisodiyot va ta’lim” ilmiy jurnali maqolalari.
15. 15. Internet manbalari (rasmiy saytlar): www.stat.uz, www.cbu.uz, www.mineconomy.uz, www.lex.uz